

MAANDBLAD

DECEMBER 2018

VERSCIJNT NIET IN JULI EN AUGUSTUS

DE PLATE

V.U. Jean Pierre Falise, Hendrik Serruyslaan 78/19 - 8400 Oostende

VERKOOP HUIZEN & APPARTEMENTEN

Immobiliën

® MYRIAM VYVEY

ALFONS PIETERSLAAN 47

8400 OOSTENDE

T 059 70 37 64

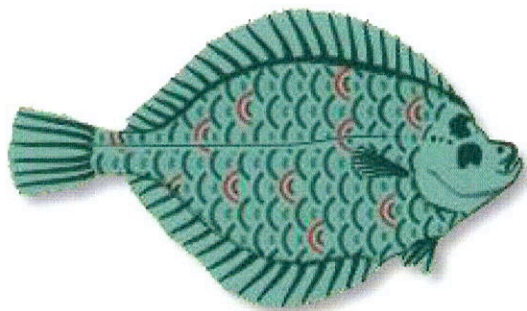
M 0475 51 80 62

WWW.VYVA.BE * INFO@VYVA.BE

O.575 Boreas
Stalen boomkortreiler
Bouwjaar: 1966
Scheepswerf: De Graeve (Zeebrugge)
Reder: Louis Verburgh
Bruto tonnenmaat: 56,66 BT
Netto tonnenmaat: 17,30NT
Lengte: 20,97 m.

Gebouwd in 1966 als Z.575 Polaris
Vanaf 1991 als O.575 voor Rederij Roma
Uit de vloot geschrapt in 1999

DE PLATE

OOSTENDE

TIJDSCHRIFT VAN DE KONINKLIJKE HEEM-
EN GESCHIEDKUNDIGE KRING (V.Z.W.)

PRIJS CULTUURRAAD OOSTENDE
1996

Educatieve en permanente vormingsorganisatie.

Statuten gepubliceerd in de Bijlagen tot het Belgisch Staatsblad d.d. 1-2 mei 1959, nr. 1931 en de bijlagen tot het Belgisch Staatsblad van 16 juni 2004.

Aangesloten bij de Oostendse Cultuurraad en Heemkunde West-Vlaanderen.

JAARGANG 47
NUMMER 12
MAAND december 2018

Lidmaatschap/jaarabonnement 2018: € 25
Kostprijs per los nummer: € 4
Rekening : BE81 3800 0966 6224

Auteurs zijn verantwoordelijk voor de door hen geschreven stukken en weerspiegelen niet noodzakelijk de opinie van de kring. De binnengebrachte teksten zijn niet eerder gepubliceerd en dienen altijd voorzien van een duidelijke bronvermelding. Heem- en historische feiten en bevindingen zijn in elke verhandeling het onvervreembare uitgangspunt. Het bestuur van De Plate behoudt zich het recht voor om teksten te weigeren die in strijd zijn met de goede zeden en de normen die de grenzen aangeven voor sociaal aanvaardbaar gedrag. De weigering maakt geen voorwerp uit van een beoordeling van wat juist of onjuist is. De aandacht wordt hierbij gevestigd dat het tijdschrift niet het instrument kan zijn in een opiniestrijd tussen auteur en lezer. Tekstovername is toegestaan na akkoord van de auteur en met verplichte bronvermelding.

IN DIT NUMMER

- Blz. 264: K.O.H.G.K. De Plate: Veiling
Blz. 265: **L. FRANÇOIS**: Belle Epoque annuaires: onbetrouwbaar of toch nuttig?
Blz. 274: **J. ASPESLAGH**: Lazareten voor Oostendenaars tijdens de Eerste Wereldoorlog.

Bestuur

- Voorzitter: Jean Pierre Falise
Hendrik Serruyslaan 78 bus 19 – 8400 Oostende
059 70 88 15 of 0475 34 49 09
E-mail: jp.falise@outlook.com
- Ondervoorzitter: Ferdinand Gevaert
Duinenstraat 40 – 8450 Bredene
- Secretaris: Nadia Stubbe
Blauwvoetstraat 7 – 8400 Oostende
059 80 02 89
E-mail: plate.oostende@telenet.be
- Penningmeester: Fernand Mus
Salvialaan 5 – 8400 Oostende
0473 86 21 07
E-mail: ferre.mus@skynet.be
- Bestuursleden: Adriën Barbé
Nieuwpoortsesteenweg 82 bus 0302 – 8400 Oostende
- Steve Barbé
Toekomststraat 37 – 8450 Bredene
- Valère Prinzie
Euphrosina Beernaertstraat 48 bus 3 – 8400 Oostende
- Emile Smissaert
Hendrik Serruyslaan 4 bus 0501 – 8400 Oostende
- Johan Van Roose
Kabeljauwstraat 5 – 8460 Oudenburg
- Koenraad Verwaerde
André Chocqueelstraat 1 – 8400 Oostende
- Erebestuurslid: Gilbert Vermeersch
Blauwkasteelstraat 98 bus 2 – 8400 Oostende

Website: www.deplate.be
 E-mail: plate.oostende@telenet.be
 Telefoon: 059 516721

DECEMBER ACTIVITEIT

donderdag 20 december om 14.30 uur en 20.00 uur in het Stadsmuseum, Langestraat

CINEMA DE PLATE

OOSTENDE IN OUDE EN NIEUWE FILMS

Ook dit jaar maken we van onze vergaderzaal een cinemazaal. Op groot scherm projecteren we een vijftiental kortfilms.

Jean Pierre Devolder, lid van onze Kring, cineast en ook voor deze dag operateur selecteerde volgende films :

'Ostende au bord de la mer' een film van 1929

'Kerstsfeer in Oostende 2017'

'Sloop van het vaartuig Paster Pype'

'Ostende la jetée en mer' en 'Ostend on the beach' Oostende gefilmd vanuit een drone

We herhalen ook 2 films die Jean Pierre Devolder voor onze Kring maakte:

'De herbegravenis van Paster Pype' 2006

'De Plate bezoekt het zwembad van Oostende' 2007

En we eindigen met de fotomontage van onze laatste reis naar Zelzate en de haven van Gent.

▲ Publiciteit Artic, Cine News, 19 november 1965. Coll. Jan Nuytten.

Cinematickets - Ciné News 1965 Coll. Jan Nuytten

Wegens eindejaar gaat deze activiteit door op de derde donderdag van de maand en niet zoals gewoonlijk op de laatste donderdag.

Er is een namiddagvertoning om 14.30 uur en een avondvertoning om 20.00 uur.
Beide vertoningen zijn kinderen toegelaten.

Een ingangsticket kost 5 euro maar leden van De Plate mogen gratis binnen.

K.O.H.G.K. De Plate – Veiling

Donderdag 31 januari 2019

Schikkingen betreffende de veiling

1. De aanbieder moet een getypte, of minstens een zeer goed leesbaar geschreven lijst samenstellen.

- **Bij boeken:** Titel, auteur, uitgever en datum vermelden, origineel of herdruk
- **Bij andere stukken:** of het origineel of een kopie is

Wij aanvaarden **GEEN** fotokopieën meer

De lijst moet samen met de te veilen stukken binnengebracht worden in het stadsmuseum, Langestraat 69, Oostende **op zaterdagen 5 en 12 januari**, van **10:00 uur tot 12:30 uur** en van **14:00 uur tot 17:00 uur**. De stukken zullen bij het aanvaarden gecontroleerd worden. **Stukken afgegeven aan de balie en op de avond van de veiling worden NIET aanvaard voor de veiling.**

2. De geschatte waarde per stuk moet minstens 5 Euro bedragen
3. Er worden **maximum 20 stukken per persoon** aanvaard.
4. Op **zondag 27 januari**, tussen **10:00 uur en 12:00 uur**, zullen de aangeboden stukken te bezichtigen zijn in het stadsmuseum. De lijst met de te veilen stukken zal reeds beschikbaar zijn. Wie op de kijkdag niet aanwezig kan zijn, kan de veilinglijst terugvinden op onze website (www.deplate.be)
5. Op de avond van de veiling, **donderdag 31 januari 2019**, zal de lijst ook te koop aangeboden worden
6. Het bestuur behoudt zich het recht om de veiling te annuleren indien het aanbod te schraal is.
7. Verder blijven de vroegere schikkingen van toepassing.

De aangeboden stukken (boeken, foto's, affiches, plannen, enz.) moeten betrekking hebben op Oostende of de kuststreek.

Een % komt ten goede van de K.O.H.G.K. De Plate. Dit procent werd vastgesteld op 20% dat afgehouden wordt van de verkoopsom.

BELLE EPOQUE ANNUAIRES: ONBETROUWBAAR OF TOCH NUTTIG?

door **Luc FRANÇOIS**

De vernieling van het Oostendse stadhuis in de meidagen van 1940 had onder meer tot gevolg dat grote delen van het Oostendse stadsarchief, waaronder de bevolkingsregisters, verloren zijn gegaan. Dit gegeven is bekend en het beïnvloedt het historisch onderzoek naar periodes vóór de aanvang van de tweede wereldoorlog. Dit mag echter niet leiden tot moedeloosheid voor wat betreft de studie van diverse aspecten van de geschiedenis van Oostende met betrekking tot die vooroorlogse periodes. Alle vormen van onderzoek zijn nog best mogelijk. Demografisch en socio-economisch onderzoek voor de Belle Epoque kan bogen op onder meer gedrukte bronnen. Eén van de bronnen die daarvoor de mogelijkheid bieden, zijn de zogenaamde 'annuaires'. Deze worden vaak als 'tweede beste optie' aanzien: ze bevatten immers een schat aan gegevens over heel wat Oostendenaars. Namen, voornamen, beroepen, adressen, ... liggen zo voor het grijpen. De gemakkelijkste toegang tot die bronnen is die op het niveau van concrete personen: wat is het adres van meneer X? Waar kon men een arts vinden? Bij wie kon men terecht voor een herstelling of een verbouwing van een huis? Wie woonde in deze of gene straat?

Bij dit soort bronnen moeten we echter uiterst kritisch zijn ten opzichte van de correctheid en de volledigheid van de geboden informatie. Deze jaarboeken zijn immers geen officiële documenten en worden samengesteld met een specifiek – altijd commercieel - doel voor ogen. In algemene termen – maar uiteraard in een negentiende-eeuwse context – kunnen ze worden vergeleken met de witte en de gele telefoongidsen zoals die tot voor kort op papier en nu digitaal raadpleegbaar zijn.

Voor het ogenblik bestaat er nog geen volledig overzicht van de beschikbare jaarboeken die (onder meer) over Oostende handelen. Reeds in de inleiding van het eerste deel van de Bibliografie van de Geschiedenis van Oostende, verschenen in het jaar 2000, pleitte ik voor de samenstelling van een overzicht van alle gedrukte bronnen met betrekking tot Oostende. Tot nader order moeten we ons tevreden stellen met toevallige vondsten, gedeeltelijke collecties, ...¹

Willen we de informatie in deze jaarboeken 'activeren', dan kunnen we enerzijds de geboden gegevens klasseren en rubriceren en zo de samenstelling van de bevolking van Oostende gedeeltelijk reconstrueren. Anderzijds moeten we ook een kritische blik werpen op deze jaarboeken door ze onderling en met andere bronnen te gaan vergelijken.

Bij wijze van oefening analyseerde² ik de twee jaarboeken die Charles Coffin uitgaaf en ga ik na welke nuttige en betrouwbare informatie we daaruit kunnen puren:

- Annuaire d'Ostende et environs et littoral flamand. Commerce, industrie et renseignements divers. 1886. Jaarboek van Oostende, omstreken en Vlaamsch kustland. Koophandel, nijverheid en allerhande inlichtingen. Ostende, Ch. Coffin, 1886, 126 p. + publiciteit.

¹ Naast de hier besproken annuaires van Coffin uit 1886 en 1888, zijn gekende jaarboeken uit de jaren voor de eerste wereldoorlog deze van Corbisier (1884), Stracké (1886, 1887, 1889, 1892 en 1897), Pilaeis (1908, 1909) en Lacour (1913). Dit is ongetwijfeld maar een kleine greep uit het ruime aanbod. Ik hou me aanbevolen voor signalementen van andere annuaires uit de negentiende en twintigste eeuw. Ik heb het hier dan nog niet over de talrijke 'guides' die gedeeltelijk parallelle informatie kunnen bevatten.

² De enige manier om een grondige analyse te kunnen doorvoeren, is alle gegevens die in de annuaires voorkomen en die hier besproken worden in diverse excel-bestanden invoeren om zo met de variabelen te kunnen 'spelen'.

Annuaire du Commerce d'Ostende, de Bruges et du Littoral. Livre d'Adresses et des Renseignements divers. 1888. Jaarboek van den Handel van Oostende, Brugge en 't Kustland. Adressen en verschillende inlichtingen. Ostende, Ch. Coffin, 1888, 132 p. + publiciteit³.

Over Charles Coffin is weinig geweten. Hij vermeldt zichzelf in zijn annuaire van 1886 nu eens als 'imprimeur, dan eens als 'traducteur juré'. Hij verbleef toen in de Louisastraat 4, op het adres van het hotel Marion, waar er ook 'appartements meublés' konden worden gehuurd. In 1888 noemt hij zichzelf 'éditeur', 'rédacteur' en 'journaliste'. Als adres geeft hij op: Langestraat 19 (in de adressenlijst) of Langestraat 46 (in de beroepenlijst). Maar zijn 'guides' uit 1887 en 1892 gaf hij in Spa uit: was hij uit deze stad afkomstig of verzorgde hij zijn uitgaven op de plaats waar hij de grootste afzet verwachtte? Hij was niet in Oostende gedomicilieerd, want hij kwam niet voor in de 'Liste des Electeurs' die hij in zijn annuaires opnam (zie verder).

De jaarboeken van Coffin zijn heel klassieke annuaires, gericht – zoals de titel al aangeeft – op het verstrekken van informatie met betrekking tot de economische sector van het openbare leven. Enkel de titel en een gedeelte van de advertenties zijn tweetalig: voor het overige is alle informatie enkel in het Frans opgenomen. Deze jaarboeken bevatten alle klassieke ingrediënten: ze vangen aan met een kalender en een overzicht van de getijden in Oostende. Op politiek vlak vinden we de samenstelling van het Huis van de Koning, de Senaat, de Kamer van Volksvertegenwoordigers, de Regering en de Provincieraden. De volksvertegenwoordigers, de senatoren en de arrondissementscommissarissen met een bevoegdheidsgebied aan de kust volgen. Daarna volgt een overzicht van de voornaamste administraties met lokale of regionale aanwezigheid. Op het vlak van financiën zijn dit achtereenvolgens het kadaster, de registratie, de nationale bank, de schatkist, de directe belastingen, de douane en accijnzen en de handelsrechtbanken. In de justitiële sfeer vinden we het hof van beroep en het assisenhof van het parket van Brugge, de rechtbank van eerste aanleg en de vrederechten. Inzake onderwijs worden de instellingen voor openbaar onderwijs opgesomd, de scholen van Ruislede, Beernem en Mese, de landlopersgestichten, de zeevaartschool evenals een overzicht van de diverse studiebeurzen. Met betrekking tot het leger vinden we informatie over het militair hospitaal, het derde linieregiment en de zeemacht. Inzake vervoer en haven krijgen we de administraties van bruggen en wegen, spoorwegen, lokaal openbaar vervoer, stoomschepen, postkassen en telegrafie. Verder nog diverse provinciale commissies, het overzicht van de in Oostende gevestigde consuls en op lokaal vlak de stedelijke administratie, de liefdadigheidsinstellingen, de burgerwacht, de notarissen, de bibliotheek, de vertegenwoordigers van de diverse erediensten, de regelingen inzake zeebaden, het Kursaal en het verenigingsleven. Dit gedeelte wordt afgesloten met een alfabetische stratenlijst, met opgave van begin en einde. Kortom, wie wat over Oostende wil te weten komen, komt – althans voor 1886 en 1888 – met deze 'Coffins' aan zijn trekken. Deze jaarboeken sluiten af met een meer summier informatie over Brugge en enkele lokaliteiten aan de kust.

In onze optiek hier zijn echter de hiernavolgende lijsten de belangrijkste. In beide jaarboeken vinden we telkens twee types lijsten met persoonsgegevens. Een eerste lijst (hierna genoemd 'lijst 1') heeft persoonsnamen als insteek. De andere lijst (hierna genoemd 'lijst 2') neemt beroepen als eerste criterium.

In 1886 geeft Coffin in lijst 1 een lijst van 'Electeurs Généraux, Provinciaux et Communaux d'Ostende', alfabetisch op adres (van "Abattoir, Rue de l'" tot "Vienne, Rue de"). Deze lijst bevat 1398 namen. In tegenstelling met wat de titel laat vermoeden, zijn dit echter niet allemaal kiezers: 55 vermeldingen hebben betrekking op 'instellingen' (administraties, hotels, winkels,

³ Coffin gaf ook nog twee 'guides' uit: Guide des étrangers aux villes d'eaux et de bains de mer de Belgique. Spa, Ch. Coffin, 1887, 140 p. en Guide des étrangers aux villes d'eaux et de bains de mer de Belgique. Spa, Ch. Coffin, 1892, 216 p. + publiciteit, kaarten.

...); 18 vrouwen worden vermeld (en in die tijd dus geen kiezer, maar opgenomen omwille van hun beroep); 6 niet-Oostendse Belgen (een boterhandelaar uit Diksmuide die ook op de markt in Oostende aanwezig is; een handelaarster in bloemen met hoofdzetel in Brussel, ...) en 3 buitenlanders. De lijst 'kiezers' is daardoor herleid tot 1317 fysieke personen.

Lijst 2 in 1886 is een lijst 'sponsors' (Liste des Souscripteurs Fondateurs) van de annuaire-Coffin. Met andere woorden: wie daarin wordt opgenomen heeft ervoor betaald. Hier zijn de vermelde personen ondergebracht in 80 beroepscategorieën (van 'ameublements' tot 'vins et liqueurs'). Deze lijst bevat 272 vermeldingen. Ook hier zijn het niet allemaal personen. Er komen 27 'instellingen' in voor en bovendien worden 42 personen dubbel vermeld: een 'banquier' wilde immers ook als 'changeur de monnaie' vermeld worden. Er mag worden aangenomen dat de te betalen prijs in verhouding was tot het aantal vermeldingen. Deze lijst wordt aldus herleid tot 203 verschillende personen. Ook hier komen nog een aantal niet-Oostendse Belgen en enkele vrouwen voor. Logischerwijze zou mogen worden aangenomen dat alle personen uit lijst 2 ook voorkomen op lijst 1: waarom zou je een annuaire sponsoren waarin de auteur je niet opnam? En toch is dit niet altijd het geval. Dit is logisch voor wie in Oostende verbleef en er een economische activiteit had, maar elders gedomicilieerd was (bijvoorbeeld Coffin zelf, zie hoger). Maar zou dit ook kunnen gelden voor apotheker Bouchery, Kaaistraat 54; kapper De Breuck, Vlaanderenstraat 13; hoedenmaker Dechaene, Wapenplein 2; kleermaker De Pachtere, Vlaanderenstraat 21; hotelier Lemmens, Kapellestraat 15; drankenhandel Masure, Vlaanderenstraat 22; handelaar in regenschermen en wandelstokken Méderd, Christinastraat 14; melkboer Pyck, Steenweg op Stene; schoenenhandel Sweetlove, Christinastraat 67 en behanger-meubelhandelaar Vanderheyde-Somers, Wapenplein 7? Wellicht zijn dit evenveel slordigheden van Coffin.

In de lijsten 1 en 2 samen vermeldt Coffin dus 1325 mannen (waarvan er 1299 een of andere vorm van kiesrecht bezaten⁴).

In 1888 is de titel van lijst 1 'Liste des commerçants et habitants d'Ostende' (p. 59-111), alfabetisch op naam, eveneens met vermelding van hun adres. In tegenstelling met lijst 1 van 1886 gaat het hier dus niet enkel om kiezers. Deze lijst bevat 2728 verschillende namen: elke naam komt maar één keer voor en in de meeste gevallen wordt bij die persoon maar één beroep vermeld. Van deze 2728 personen zijn er minimaal 297 van het vrouwelijke geslacht. 'Minimaal' omdat we dit enkel met zekerheid kunnen zeggen wanneer er bij een familienaam en een initiaal een vermelding staat als 'épouse', 'madame', 'mademoiselle(s)', 'soeurs', 'veuve'. Waar vermeld is 'et épouse' of 'et soeur(s)' hebben we dit gegeven bij de mannelijke vermeldingen geteld. Het gaat hier dus om 2431 mannen.

In 1888 worden in lijst 2 niet minder dan 161 beroepscategorieën (van 'accordeurs de pianos' tot 'zinc') weergegeven. Sommige beroepen zijn eerder 'zeldzaam' en komen maar één keer voor, zoals 'crieur public', 'sculpteur' en traducteur juré'. Andere beroepen komen veel vaker voor, zoals 'boulangier' (75), 'cabaretier' (238), 'épicier' (159) en 'tailleur' (66). Er staan 1833 fysieke personen vermeld (naast 33 'instellingen': winkels, villa's, appartementen, banken, ...). Deze groep bestaat uit 1518 mannen en 315 vrouwen. Dit totaal van 1833 personen bevat vele dubbele vermeldingen. Zo komt de weduwe Cazaux-Mechelaere uit de Kerkstraat voor in de rubrieken 'éditeurs', 'articles religieux', imprimerie-typographie' en 'libraires-papetiers'. Louis Valcke, een telg uit de ondernemersfamilie Valcke in de Kapellestraat, laat zijn naam en adres opnemen in de rubrieken 'boulons et écrous', 'coffres-forts', 'fers, aciers, métaux', 'fers, matériaux, poudre', 'installations d'électricité' en 'quincaillerie'. In lijst 2 van 1888 worden bijgevolg 1203 verschillende mannen vermeld.

Bij een vergelijking van lijst 1 (2431 mannen) en lijst 2 (1203 mannen) van 1888, stellen we vast dat er 304 vermeldingen van lijst 2 niet voorkomen in lijst 1. Daarvan zijn er echter 60

⁴ We beperken ons hier tot de mannelijke bevolking omdat vrouwen veel sporadischer en dus minder systematisch worden vermeld.

vrouwen en 11 'instellingen' (appartements meublés, Bazar Universel, Delhaize et Cie, ...). In de annuaire van 1888 komen bijgevolg in het totaal 2664 mannen voor. Dit is ongeveer het dubbele van 1886 (toen: 1325). Coffin had blijkbaar wat ervaring opgedaan in het verzamelen van informatie en bovendien voelde hij de hete adem van Stracké in zijn nek: die had in 1886 en 1887 zijn eerste en tweede annuaire met veel meer namen uitgebracht.

De vraag is of Coffin veel heeft opgestoken van het werk van Stracké. Bij een vergelijking van de namen van 'Stracké 1887' met 'Coffin 1888' blijkt dat ruim 80 % van de namen die bij Coffin 1888 voorkomen ook door Stracké werden vermeld in 1887. Er is geen touw aan vast te knopen waarom Coffin nog een massa namen vanuit Stracké niet overnam. In die groep zijn er geen constanten te herkennen: er is geen relatie met het kiesrecht (zie verder), met de adressen en de beroepen van wie wel in Stracké 1887 en niet in Coffin 1888 voorkomt. De eventuele veronderstelling dat Coffin de veranderingen tot een minimum beperkte om niet alle zetwerk te moeten overdoen, gaat ook niet op. Hij noteert veranderingen in adres, in burgerlijke stand, in beroep, ... Maar hij blijft veel minder volledig dan Stracké.

Deze veranderingen komen naar boven bij een vergelijking tussen 'Coffin 1886' en 'Coffin 1888'. Er zijn ontiegelijk veel kleine verschillen: een ander initiaal, een verschrijving in de familienaam (ou-oe; aine-eyne; k-ck, age-aeghe; ...) en de opgave van een ander huisnummer (er zijn zelfs verschillen tussen de lijsten 1 en 2 van hetzelfde jaar!). Het merkwaardige bij de huisnummers is dat er heel veel zijn waar het verschil maar één cijfer bedraagt (32-33, ...). In 'le système belge' (even nummers aan de ene zijde en oneven nummers aan de andere zijde) is dit niet logisch. Door die vele kleine verschillen kunnen we niet weten of het om een slordigheid van Coffin gaat, dan wel om een verhuis van de vermelde persoon.

Verhuizen was immers schering en inslag. Pilaeis schrijft in zijn annuaires van 1908 en 1909: «Cette liste mentionne tous les principaux occupants de la ville ainsi que toutes les personnes exerçant une profession libérale. Il y a à Ostende, bon an, mal an, 3600 mutations de domicile à l'intérieur de la ville. Les 9/10 de ces mutations se rapportent à la classe ouvrière. Il y a des ménages de pêcheurs qui changent dix fois de demeure par an. Nous avons, dans ces conditions, trouvé inutile et fastidieux d'encombrer notre *Annuaire* de toutes ces adresses, dont 3/4 seront inexactes d'ici trois mois, estimant au surplus que notre travail ne doit pas être une simple compilations de noms»⁵. Bij de 'betere' klassen kwam verhuizen minder vaak voor, maar was het toch niet ongewoon. De vergelijking tussen Coffin 1886 en Coffin 1888 leert dat er 115 door hem in beide annuaires vermelde personen binnen de stad verhuisden (vaak naar wat de betere wijken werden genoemd: vanuit de oude binnenstad naar de straten die nieuw of relatief nieuw waren: de 'betere' stand kon zich die betere woonst permitteren). Helaas kennen we voor 1886 en 1888 niet het aantal mutaties binnen de stad, vergelijkbaar met de schatting van Pilaeis in 1908 en 1909. We kennen alleen de migratie naar Oostende van elders en omgekeerd. In 1886 waren er 1229 personen die van buiten Oostende kwamen, maar zich hier domicilieerden en waren er 927 personen die vanuit Oostende vertrokken en elders een domicilie aanvroegen. In totaal bedroeg die beweging dus 2156 personen.

Niet minder dan 50 personen die zowel in 1886 als in 1888 bij Coffin voorkomen, veranderden in die twee jaar van beroep. Ik heb het dan niet over kleine wijzigingen die eerder wijzen op een andere manier van formuleren, maar wel over een heuse 'carrièreswitch'.

Globaal gezien is de annuaire van 1888 veel secuurder opgesteld dan de eersteling van Coffin. Zo worden er veel meer dubbele namen weergegeven: dit gebeurt nu eens omdat de naam van de echtgenote een groter prestige veronderstelde (bankier Vander Heyde wordt Vander Heyde-Van Iseghem; rentenier Van Imschoot wordt Van Imschoot-Serruys) en dan eens om naamgenoten met een gelijkaardig beroep van elkaar te onderscheiden (de bakkers Valcke worden respectievelijk Valcke-Dubois, Valcke-Pottier en Valcke-Tratsaert). De precisie van

⁵ *Annuaire d'Ostende*. Ostende, Pilaeis, 1908, p. 243 ; *idem*, 1909, p. 1 van deel III.

Coffin 1888 blijkt ook in de opgave van de beroepen ('pensionné' wordt 'officier pensionné'; 'instituteur' wordt 'instituteur communal'; ...).

We kunnen de vergelijking tussen de beide annuaires van Coffin nog verder trekken door per straat na te gaan hoeveel personen door hem worden opgenomen. We stellen daarbij vast dat de toename van het aantal vermelde personen zich situeert in de nieuwe wijken van Oostende (+ 27,8 % van de toename in de lijsten): daarbij vallen vooral de IJzerwegstraat (+ 31 personen), de Zuidlaan (+ 45 personen) en de Vrijhavenstraat (+ 45 personen) op. In het centrum (+ 72,2 % van de toename in de lijsten) zijn de uitschieters: de Albertstraat (+ 31 personen), de Aartshertoginnestraat (+ 45 personen), de Schippersstraat (+ 37 personen), de Werfstraat (+ 38 personen), de Kapellestraat (+ 38 personen), de Christinastraat (+ 65 personen), de Visserkskaai (+ 69 personen), de Kaaistraat (+ 30 personen), de Sint-Franciscusstraat (+ 44 personen) en de Paulusstraat (+ 57 personen). In het geval van de 'uitbreiding' is dit logisch: de aangroei van de Oostendse bevolking situeerde zich daar veel meer dan in de volgebouwde binnenstad. De toename van het aantal vermelde personen woonachtig in het centrum kan alleen worden verklaard door een meer doorgedreven prospectie van Coffin.

De poging om de werkwijze van Coffin verder te ontrafelen en de door hem gebruikte bronnen te achterhalen, kan worden doorgetrokken naar de frequentie van de familienamen, maar dit spoor loopt ook dood. De beginletters van de familienamen komen in gelijke spreiding voor in Coffin 1886 en Coffin 1888. Logischerwijze komen de letters D en V op kop: de procentuele verschillen tussen de frequentie situeren zich op één of zelfs twee cijfers na de komma. Een geografisch georiënteerde prospectie blijft dus voor de hand liggen.

Coffin vermeldt in zijn lijst 1, zowel in 1886 als 1888, of de opgenomen persoon kiezer is en, zo ja, voor welk van de niveaus. In het onafhankelijke België functioneerde een systeem van cijnskiesrecht. Tussen 1830 en 1893 gold het principe dat het kiesrecht voorbehouden was voor mannen die de Belgische nationaliteit bezaten, die een minimumleeftijd hadden en die een zeker bedrag aan belasting betaalden. De hoogte van dit bedrag bepaalde aan welke verkiezingen hij mocht deelnemen: enkel die voor de gemeenteraad, voor de gemeenteraad en de provincieraad of voor de gemeenteraad, de provincieraad en de wetgevende kamers. Het is duidelijk dat het aantal kiezers daardoor erg beperkt bleef. In de loop van die tijd werd geregeld aan de criteria gesleuteld: niet uit democratische overwegingen, maar wel om de druk te neutraliseren vanuit de grote groep die geen kiesrecht bezat. Nu eens werd de leeftijd aangepast, dan eens werd gemorrelt aan het betaalde bedrag aan belastingen als grens om tot het kiesrecht te worden toegelaten.

In 1860 bijvoorbeeld telde Oostende 16.909 inwoners. Er waren 491 kiezers voor de wetgevende kamers; 507 kiezers die enkel voor de provincie- en gemeenteraad mochten stemmen en 541 kiezers die enkel aan de gemeenteraadsverkiezingen mochten deelnemen. Anders gezegd: het kiezerskorps voor de gemeenteraad telde 1539 personen (9,1 % van de bevolking); 1048 personen die voor de provincieraad mochten stemmen (6,2 % van de bevolking) en 541 personen die voor de wetgevende kamers mochten stemmen (3,2 % van de bevolking)⁶. In 1831 was dit laatste cijfer goed voor 2 % van de bevolking. In 1850 waren er in België 79.998 kiezers en in 1890 waren er 116.090 kiezers. Er was dus tussen 1830 en 1893 een kleine, maar gestage groei van het kiezerskorps.

In 1893 werd – onder druk van de groeiende arbeidersbeweging – het algemeen meervoudig stemrecht ingevoerd. Elke mannelijke Belg van een zekere leeftijd had één stem: dit kon worden vermeerderd bij het bezit van een diploma (of bij de uitoefening van een functie die een bepaald diploma veronderstelde) of een zeker bezit. Voor de gemeenteraad kwam daar

⁶ Bochart, Eug. *Ostende à la main. Dictionnaire historique des rues, places, monuments, promenades, etc.* Bruxelles, chez l'auteur, s.d., p. 13.

voor de huisvaders nog een vierde stem bij. Na deze wetswijziging waren er plots 1.370.687 kiezers. Door het meervoudig karakter van dit stemrecht werd het democratiserende effect van de wetswijziging voor een flink deel weer te niet gedaan.

In 1886 en 1888 gold dus nog het principe van het 'klassieke' cijnskiesrecht, aangevuld met een aantal capacitaire kiezers (die niet aan de fiscale voorwaarde voldeden, maar die omwille van hun beroep geacht werden belang te hebben bij een goed functionerende samenleving). In die jaren hield dit concreet in dat elke man die de Belgische nationaliteit bezat en die 25 jaar of ouder was aan de verkiezingen mocht deelnemen op voorwaarde dat hij een zeker bedrag aan belastingen betaalde.

Het officiële cijfer van de kiesgerechtigden – zoals vermeld in het jaarverslag van het stadsbestuur van Oostende voor de jaren 1886, 1887 en 1888⁷ - was als volgt:

Jaar	Wetgevend (g)	Provinciaal (p)	Gemeentelijk (c)
1886	829	1589	1648
1887	870	1628	1678
1888	898	1750	1808

Anders geformuleerd, het totaal aantal kiezers per niveau bedraagt (met vermelding van het % ten opzichte van de Oostendse bevolking):

Jaar	Totaal kiezers g	Totaal kiezers p	Totaal kiezers c
1886	829 (3,7 %)	2418 (10,7 %)	4066 (18 %)
1887	870 (3,7 %)	2498 (10,6 %)	4176 (17,8 %)
1888	898 (3,7 %)	2648 (11 %)	4456 (18,5 %)

In vergelijking met de Belgische cijfers van 1860 is er dus procentueel weinig verandering in het aantal kiezers dat op alle niveaus mag stemmen (van 3,2 naar 3,7 %) en zijn het provinciale (van 6,2 naar 11 %) en het lokale niveau (van 9,1 naar 18,5 %) min of meer verdubbeld.

Coffin geeft zowel voor 1886 als voor 1888 in zijn lijst 1 bij elke persoon een aanduiding voor welk niveau de betrokkene kiezer is. In 1886 noteert hij op p. 76: 'Nous n'avons pu contrôler à chacune des demeures des 3816 électeurs inscrits à Ostende, si toutes les adresses avec leurs numéros étaient exactes. [...] Notre but était celui de dôtter Ostende d'un Indicateur de voies publiques nouvelles et anciennes avec les adresses de ses habitants notables: fonctionnaires, industriels, commerçants, employés de diverses administrations, etc., etc.'. We weten dus dat er in Oostende de facto 4066 kiezers waren, terwijl Coffin ervan uit gaat dat er maar 3816 zijn. Bovendien vermeldt hij er zelf maar 1299. Hij noemt zijn lijst 1 'Électeurs Généraux, Provinciaux et Communaux d'Ostende', wat hij hier verder omschrijft als 'habitants notables'. De onvolledigheid van Coffin situeert zich vooral in de 'lagere' regionen:

1886	Officieel	Coffin	Percentage
Kiezers g	829	687	82,9
Kiezers p	2418	1250	51,7
Kiezers c	4066	1299	32,0

Coffin negeert grote delen van de Oostendse bevolking. Nog op p. 76 van 1886 schrijft hij dat het aantal personen dat geen kiezer is en dat niet opgenomen is in zijn annuaire als 'bien minime', ondanks al zijn moeite en al zijn publiciteit om zoveel mogelijk personen te betrekken.

⁷ Rapport sur l'administration et la situation des affaires de la ville d'Ostende. Ostende, Daveluy, 1886, 1887, 1888.

Desondanks vermeldt hij bijna 20 % van de hoogste groep kiezers niet en evenmin de helft van wie op provinciaal en lokaal niveau mocht stemmen en meer dan twee derden van wie enkel voor de gemeenteraad mocht stemmen. Dan hebben we het nog niet over allen die helemaal geen kiesrecht hadden.

In 1888 noemt hij zijn lijst 1 'Liste des commerçants et habitants d'Ostende', wat een ruimere omschrijving is dan zijn 'Liste des électeurs' uit 1886. Toch bekomen we de volgende cijfers met erg vergelijkbare percentages:

1888	Officieel	Coffin	Percentage
Kiezers g	898	742	82,6
Kiezers p	2648	1382	52,2
Kiezers c	4456	1435	32,2

Het is merkwaardig dat Coffin niet alle personen met kiesrecht vermeld en zelfs niet volledig is voor de groep die ook voor de wetgevende kamers mag stemmen, de groep die sociaal en economisch toch bovenaan de piramide staat en waarop hij zich toch in de eerste plaats focust. We kunnen nog wat verder gaan in de vergelijking. Het jaarverslag vermeldt telkens de beroepen van de hoogste groep kiezers. Wanneer we dezelfde telling overdoen voor de g-kiezers, vermeld bij Coffin, stellen we bij de meeste groepen relatief kleine verschillen vast, maar dat kan veroorzaakt zijn doordat de vermelde persoon een beroep opgeeft dat in de officiële telling in een andere, verwante categorie thuishoort. Opvallend is wel dat Coffin heel wat 'cabaretiers et débitants de boissons' (83 tegenover 107) evenals heel wat 'propriétaires, rentiers, pensionnés civils et militaires' (70 tegenover 92) en nog meer personen met een 'profession non dénommée' (11 tegenover 144) niet opneemt. We weten dus al dat rijkdom niet het enige criterium is dat Coffin hanteerde bij de samenstelling van zijn lijsten; maar nu ook dat hij moeilijker overweg kan of wil met 'vage' beroepscategorieën.

Ik sprak eerder van de hete adem van Stracké⁸, maar deed deze het beter in 1887? Hij komt tot wat 'betere' cijfers, maar vooral bij de c-kiezers blijven ook zijn vermeldingen ondermaats. Stracké vermeldt ook 3244 personen die volgens hem geen kiezer zijn: wellicht zitten zijn ontbrekende kiezers daar wel bij.

1887	Officieel	Stracké	Percentage
Kiezers g	870	804	92,4
Kiezers p	2498	1473	59,0
Kiezers c	4176	1519	36,4

In wat voorafgaat is vooral de nadruk gelegd op de vergelijking van de informatie die bij Coffin te vinden is en op een eerste toetsing met enkele andere bronnen. In wat volgt wordt nog even stil gestaan bij de informatie die hoe dan ook uit Coffin kan worden gehaald. Doordat Coffin 1888 uitgebreider is dan Coffin 1886 wordt voor die analyse van de uitgave van 1888 vertrokken. Uiteraard moet al wat volgt gelezen worden met de bedenking in het achterhoofd dat Coffin maar een selectie van de bevolking heeft gerepertorieerd.

De verdeling van de opgegeven beroepen over de hieronder vermelde 12 categorieën is gebaseerd op wat voor onderzoek over de 19^e eeuw gangbaar is en die ook in ander onderzoek wordt gehanteerd. Het gedeelte van de bevolking dat hier kan worden weergegeven, is in de huidige stand van zaken te beperkt om cijfermatig vergeleken te kunnen worden met algemene gegevens voor België. Toch kan – heel voorzichtig – worden gesteld dat de omvang van de rubriek 'administratie' (20 %) verklaard worden door de specifieke taken

⁸ 'Stracké 1887' wordt hier enkel even vermeld om de vergelijking met Coffin te kunnen maken. Doordat Stracké meer informatie geeft en hij tussen 1886 en 1897 niet minder dan 5 annuaires op de markt bracht, verdient hij een grondiger analyse.

die Oostende uit te voeren had in deze periode van grote expansie (zeewezen, spoorwegen, urbanisatie, financiën, ...). Dat 'handel' (31 %) zo hoog scoort, heeft voor een flink deel te maken met het groot aantal kleinhandelaars (cabaretiers, épiciers, ...) dat de stad rijk was (zie ook verder!). 'Visserij' is heel zeker ondervertegenwoordigd in deze groep, wat kan worden verklaard door de oriëntatie van Coffin op de 'betere standen'.

Beroepscategorie	Nominaal aantal	Procentueel aantal
Administratie	618	20,7
Ameublement	106	3,6
Diversen	18	0,6
Handel	942	31,5
hout en bouw	181	6,1
Kledij	265	8,9
Metaal	99	3,3
Particulieren	249	8,3
Transport	40	1,3
Visserij	86	2,9
Voeding	192	6,4
vrije beroepen	190	6,4
Totaal	2986	100

Een heel vaak voorkomend fenomeen in grote delen van de 19^e en 20^e eeuw, is de uitoefening van meerdere beroepen. Vaak was dit noodzaak om op die manier de eindjes aan elkaar te kunnen knopen ofwel om door een extra-inspanning zich op de sociale ladder omhoog te werken. Dit fenomeen komt voor Oostende in de jaren 1886 en 1888 enkel aan de oppervlakte wanneer we de lectuur van deze annuaires niet beperken tot één lijst.

De vaakst voorkomende combinaties van beroepscategorieën zijn de volgende:

Combinatie van categorieën	Aantal
Handel – handel	83
Handel – hout en bouw	43
Handel – vrij beroep	43
Handel – visserij	26
Handel – kledij	15
Vrij beroep – vrij beroep	14
Handel - administratie	13
Handel - ameublement	13
Handel -metaal	10

In totaal zijn er 293 personen die in de beide Coffins voorkomen en bij wie meer dan één beroep wordt vermeld. Ook hier tellen we alleen de echt andere beroepen en niet de min of meer gelijkaardige omschrijvingen die op één beroep kunnen wijzen.

Van deze 293 zijn er 202 die kiesgerechtigd zijn:

g-kiezer	148	73,3 %
p-kiezer	49	24,3 %
c-kiezer	5	2,4 %

Deze procentuele waarden tonen aan dat de uitoefening van meerdere beroepen bij alle lagen van de maatschappelijke ladder voorkwam. Het grote aantal keer dat de categorie 'handel' voorkomt bij de beoefenaars van meerdere beroepen, toont ook aan dat heel wat

handelszaken (épicerieën, cafés, bakkerijen, ...) te klein waren om in de behoeften van een gezin te voorzien. De voorkomende combinaties zijn soms niet en soms wel verrassend. Een onderwijzer die na zijn uren ook nog als verzekeringsagent optreedt, is niet ongewoon. Maar een arts die ook sterke drank en wijn verkoopt ligt iets minder voor de hand. Aan de hand van de omschrijvingen kan in een aantal gevallen ook worden afgeleid dat de beide taken door beide echtgenoten werden vervuld (épicier en blanchisseuse).

Besluit: wie neemt mee de handschoen op?

In de voorgaande bladzijden heb ik aangetoond dat de annuaires van Coffin een zekere waarde hebben. 'Een zekere' omdat er enerzijds heel wat gebreken en vergissingen in voorkomen en de inhoud dus met de grootst mogelijke voorzichtigheid moet worden benaderd. Anderzijds omdat het – spijs die beperkingen – mogelijk is gebleken om een gedeeltelijke en voorzichtige reconstructie te maken van de economische 'toplaag' van de Oostendse bevolking.

Op methodologisch vlak kan worden gesteld dat de biografische informatie uit deze annuaires niet zomaar voor waar mag worden aangenomen, maar dat de vergelijking van beide Coffins alvast een betere kijk toelaat. Dit laat meteen toe te stellen dat een grootschaliger aanpak tot meer en betrouwbaarder resultaten kan leiden. Met de algemene gegevens uit de diverse 'Mouvement de la population et de l'état civil' en uit de tienjaarlijkse volkstellingen als algemeen kader kan een groter aantal annuaires op parallelle wijze worden geanalyseerd (Naast Coffin 1886 en 1888, ook Stracké 1886, 1887, 1889, 1892 en 1897, Pilaeis 1908 en 1909, Lacour 1913 en wellicht nog andere). Die informatie kan worden aangevuld met en getoetst aan de gegevens uit de vele 'guides' die in die periode over Oostende verschenen, uit de kiezerslijsten van 1902 en 1911 (wellicht zijn er nog te vinden voor de Belle Epoque?), uit de handgeschreven informatie over Oostendse kiezers in het Algemeen Rijksarchief, uit de militieregisters, uit de vreemdelingenregisters, uit de registers van de begraafplaatsen, uit de pers (publiciteit voor beroepen, diverse aankondigingen, ...), uit de 'Listes des Etrangers' (met het oog op de vaststelling van wie verhuurder is), uit de gegevens over militairen in Oostende (3de linieregiment), uit de SEO-ledenlijsten, ... Dan kan niet alleen een veel betrouwbaarder sociografische doorsnede van de Oostendse bevolking worden bekomen voor de Belle Epoque, maar kan ook de lacune, ontstaan door de vernietiging van de bevolkingsregisters, voor een gedeelte worden ingevuld. Wie neemt mee de handschoen op?

LIDGELD 2019

Het lidgeld voor het lidmaatschap bij de Koninklijke Heem- en Geschiedkundige Kring De Plate is voor 2019 vastgesteld als volgt:

Aangesloten lid €25

Mogen wij vragen gebruik te maken van het hierbijgevoegd stortingsbulletin.

Enkel zij die nog niet betaald hebben vinden hierbij een stortingsbulletin (laatste storting ontvangen op 30 november))

Fernand MUS
Penningmeester

In *Le Littoral*ⁱ, jaargang 1937, vonden we zes bijdragen van de Oostendse dokter-chirurg Jules Ghyoot over de organisatie en de werking van de lazaretten voor de burgerbevolking. Ghyoot schreef die reeks naar aanleiding van het overlijden van Moeder Constanceⁱⁱ van de Brugse Zwartzustersⁱⁱⁱ die hem, samen met een zestal medezusters, in die moeilijke periode had bijgestaan. Zuster Constance zou later algemeen overste van haar congregatie worden.

JESUS, MARIA, JOSEPH, AUGUSTINUS.

In het jaar O. H. J. C. 1937, den 18 Januari is in ons gemeente der ZWART ZUSTERS, in het klooster van BETHEL binnen Brugge onder den Regel van den H. Augustinus, na ontvangen te hebben de HH. Sacramenten der stervenden gerustelijk in den Heer ontslapen onze welbeminde Overste

Eerwaarde Moeder Constance

ALGEMEENE OVERSTE

in de wereld Mejuffrouw Stefanie Foulon,

geboren te Cachtem	28 Mei 1874,
in 't klooster getreden	9 Augustus 1892,
gekleed	25 October 1892,
geprofest	24 October 1893,

werd gekozen tot Algemeene Overste der

Zwart Zusters te Brugge 12 Januari 1926
dewelke met veel ijver en liefde de kranke lidmaten van
Jesus-Christus bijgestaan heeft.

De Lijkdienst, gevolgd door de Begraving, zal plaats hebben op
Donderdag 21 Januari, om 10 uur, in de kapel van 't klooster.

Gelijke dienst zal gezongen worden Vrijdag 22 Januari
om 8 uur, in de kerk van SINTE WALBURGA, van wege de
Confrerie der geloovige zielen.

Geen vergadering ten sterfhuize

Gelief de ziel onzer welbeminde Overste in uwe gebeden
indachtig te zijn.

Brugge. L. Gevaert-Van Mullem. Geerolfsstraat

Dokter Jules Ghyoot

In juli 1900 behaalde Jules Ghyoot (Kortrijk, 1876 – Oostende, 1950) zijn diploma van dokter in de geneeskunde in Leuven. Vanaf 1902 tot aan zijn overlijden in 1950 was hij arts in Oostende. In 1903 trouwde hij met Anna Bonte (Mesen 1876 – Oostende 1954). Het echtpaar had drie kinderen: Jean (°1904), Jacques (°1909) en Lucienne (°1912). Vóór de Eerste Wereldoorlog woonden ze aan de H. Serruyslaan 8^{iv}. Wanneer precies het gezin verhuisd is naar nummer 68, op de hoek van dezelfde laan en de E. Beernaertstraat, is onduidelijk. In elk geval was dit hun domicilie na de Eerste Wereldoorlog. Dokter Ghyoot was dus nabuur van aannemer Henri Smis die enkele huizen verder woonde, op het nummer 76, vlak naast het *Hôtel des Thermes*.

In 1919 werd Ghyoot directeur van de pas opgerichte kliniek van de *Volksbond* in een villa aan het Prinses Stefanieplein. Die functie zou hij maar een tweetal jaar bekleden en in 1921 hernam hij als "chirurg en vrouwenarts" zijn raadplegingen aan huis.

In 1931 werd de familie zwaar op de proef gesteld door het overlijden van hun 28-jarige zoon Jean die zich, als ondervoorzitter van het Sint-Vincentiusgenootschap, met hart en ziel had ingezet voor de armen van de stad. Het jaar 1933 bracht dan weer familiaal geluk: de tweede zoon Jacques studeerde af als doctor in de Rechten en vijf jaar later kreeg hij een benoeming als notaris in Oostende.

Het hoogtepunt van Ghyoots professionele loopbaan situeert zich tijdens het interbellum. In 1933 werd de dokter een eerste keer verkozen als voorzitter van de *Vereniging van Oostendse geneesheren*, voorzitterschap dat hij bleef uitoefenen tot na de Tweede Wereldoorlog. Begin jaren 1930 had de opening plaats van het *Thermen- of Badenpaleis*. Aanvankelijk liep de dagelijkse leiding verre van gesmeerd en had men nog geen echte visie ontwikkeld. Vanuit zijn functie als voorzitter van de Oostendse geneesheren, werd Ghyoot gevraagd als bestuurslid, wat hij bleef tot aan zijn overlijden in 1950. Ghyoot promootte maximaal het *Thermenpaleis*, stond in voor de PR, zette de schouders onder de medische congressen die jaarlijks in Oostende werden georganiseerd en vooral, hij dacht mee over de werking en de toekomst van de inrichting. Door zijn specifieke ligging aan zee moest het *Thermenpaleis* volgens hem een eigen therapie ontwikkelen waardoor het zich kon onderscheiden van gelijkaardige instellingen elders in het land. Zo kwamen de "Winterkuren aan zee" tot stand. Om een geloofwaardige eigen therapie te kunnen ontwikkelen, was een wetenschappelijke onderbouwing heel belangrijk. Ghyoot steunde daarom de oprichting van een eigen laboratorium waarvoor, na veel discussie, het stadsbestuur uiteindelijk in 1939 groen licht gaf.

Ook op sociaal en lokaal vlak was Ghyoot actief. Van 1933 tot na de oorlog maakte hij deel uit van het bestuurscollege van het Koninklijk Atheneum en was hij actief betrokken bij de werking van de lokale *Cercle Catholique*. Hij kwam op voor een grondige hervorming van het slecht werkend medisch schooltoezicht in Oostende waarin de schoolgeneesheren, volgens Ghyoot, een belangrijker rol moesten gaan spelen en de focus richten op sociale en preventieve geneeskunde. Hij kwam in het verweer tegen de lokale *Commissie van Openbare Onderstand* waarvan een paar medewerkers hun boekje te buiten gingen door uitspraken te doen of beslissingen te nemen die alleen medici toekwamen. Ghyoot liet zich niet voor één kar spannen: toen de *Beroepskas van de Zeevisserij* eigen geneesheren inschakelde voor het vaststellen van arbeidsongevallen en werkonbekwaamheid bij vissers, hield Ghyoot zich op de vlakte om zijn kansen als mogelijk bemiddelaar niet te hypothekeren.

In 1942 werd zijn huis aan de H. Serruyslaan 68 zwaar beschadigd. Hij week toen tijdelijk uit naar Brugge en bij zijn terugkeer vestigde hij zich voorlopig in de Louisastraat 9.

Ghyoot schrijft in een zo goed als perfect Frans. Zijn zinsbouw en zijn selecte woordenschat verwijzen naar een Franstalige opvoeding en/of culturele belangstelling waardoor hij zich de

taal van Molière perfect eigen had gemaakt. Hij kwam op voor algemene tweetaligheid in Oostende. Zijn kennis van het Frans maakte dat hij de juiste man op de juiste plaats was om de PR van het Thermenpaleis te verzorgen bij binnen- of buitenlands bezoek. Ook deed men voortdurend een beroep op hem als gelegenheidsspreker op officiële plechtigheden en op uitvaarten, o.a. van zijn collega's artsen Kockenpoo, Bouckaert en Nassel. Hij behoorde tot de kleine groep van mensen rond o.a. kunstschilder James Ensor, de lokale Franstalige dichteres Claude Bernières en de toneelschijver-journalist Horace Van Offel. Dit belette hem niet aanwezig te zijn op een diner ter ere van Karel Van de Woestijne. Ook de schilderkunst maakte deel uit van zijn algemene culturele belangstelling. Zo trok zijn voordracht (1937) voor de Rotaryclub over schilder Hans Holbein een volle zaal toehoorders^v.

De burgerlijke lazaretten in Oostende naar dokter Ghyoot

Dat het relaas van Ghyoot in verschillende afleveringen en onregelmatig werd gepubliceerd, is waarschijnlijk de verklaring voor de onsamenhangendheid van zijn verhaal en de overlappingsen. We hebben zijn tekst in chronologische volgorde samengevat, wat structuur aangebracht en in de mate van het mogelijke aangevuld met gegevens uit andere bronnen^{vi}.

De weken vóór 15 oktober 1914, eerste dag van de bezetting van Oostende

Half augustus, twee weken nadat België betrokken geraakte bij de oorlog, richtte het Rode Kruis in Oostende en omgeving hulp- en verbandposten in^{vii}. Eén van die "noodhospitalen" bevond zich in *Hôtel des Thermes* dat na de oorlog in de volksmond bekend bleef als "kanonhotel". Het *Hôtel des Thermes* bevond zich op de hoek van de H. Serruyslaan met de Vindictivelaan (toen nog Keizerskaai) en de Aartshertoginnestraat^{viii}, recht tegenover het na de Tweede Wereldoorlog gedempte derde dok. Henri Smis, rond de eeuwwisseling de grootste "allround" aannemer van Oostende, had het voor eigen rekening gebouwd in 1907. In 1909 werd het officieel ingehuldigd. In die tijd bestonden er plannen om het derde dok op te vullen en op die locatie een "thermale inrichting" op te trekken^{ix}. Zo kwam het nieuwe hotel aan zijn naam. Vandaag bevindt zich op het opgevolde dok het stadhuis van Oostende.

Na de val van Antwerpen, begin oktober 1914, werd *Hôtel des Thermes* met de materiële en financiële steun van Henri Smis^x ingericht als veldhospitaal voor de uit Antwerpen geëvacueerde militairen. Tweeduizend militairen^{xi} hadden medische zorgen nodig. Dit verblijf zou maar van heel korte duur zijn want al tijdens de nacht van 13 op 14 oktober werd Oostende opgegeven door het Belgisch legercommando. Een zestal zwaargewonde en onvervoerbare militairen bleven achter. Hen meesturen met de laatste overvolle pakketboot die Oostende verliet, zou hun doodsvonnissen hebben betekend. Jules Ghyoot bleef ter plaatse om hen te verzorgen^{xii}. Tijdens de eerste dagen van de bezetting werden de achtergelaten militairen overgebracht naar het *Burgerlijk Hospitaal* in de Godshuizenstraat (nu E. Cavellstraat).

Half oktober 1914 – februari 1915

Hôtel des Thermes^{xiii} ging automatisch over in Duitse handen en werd nu *Feldlazaret Nr 4*. Aan het hoofd stond *Oberstabartz* Lexer die Ghyoot nog kende uit de tijd dat hij zich in Berlijn specialiseerde. Lexer vroeg hem of hij zich voorlopig wilde ontfemen over de Duitse "Verletzen", totdat er voldoende militaire artsen in Oostende zouden zijn. Ghyoot en zijn collega Georges Verhaeghe^{xiv} weigerden niet, niet uit schrik maar omdat ze het hun plicht vonden de lijdende mensheid bij te staan, ongeacht of het geallieerden of vijanden waren. De Duitse geneesheren zouden die geste niet vergeten! De eerste dagen zagen Ghyoot en Verhaeghe meestal kleine letsels. Dat veranderde toen eind oktober het offensief aan de IJzer op gang kwam. De gewonden werden nu letterlijk met karrenvrachten binnengebracht. Het waren niet alleen Duitse militairen maar evenzeer bewoners uit wat stilaan het "verwoeste gewest" aan het worden was. Toen dan eindelijk voldoende militaire dokters in Oostende

aankwamen, werden die vrijwel onmiddellijk doorgestuurd naar de IJzer. Ghyoot en Verhaeghe konden niets anders dan op post blijven met als gevolg dat ze met een scheef oog werden bekeken door de bevolking. Het was pas vanaf half november dat deze twee plaatselijke geneesheren volledig ter beschikking kwamen van de burgerbevolking.

Vanaf maart 1915

Toen veranderde de situatie compleet. De dokters^{xv} die in Oostende waren gebleven, werden op 15 februari 1915 ontboden op het stadhuis bij burgemeester Auguste Liebaert^{xvi}. Die had van de Kommandantur te horen gekregen dat het *Burgerlijk Hospitaal*^{xvii} moest ontruimd worden om plaats te maken voor Duitse militairen die vanuit het *Militair Hospitaal* zouden worden overgebracht. Het *Militair Hospitaal* was onveilig^{xviii} geworden door de geallieerde beschietingen vanop zee en werd gesloten eind november 1914.

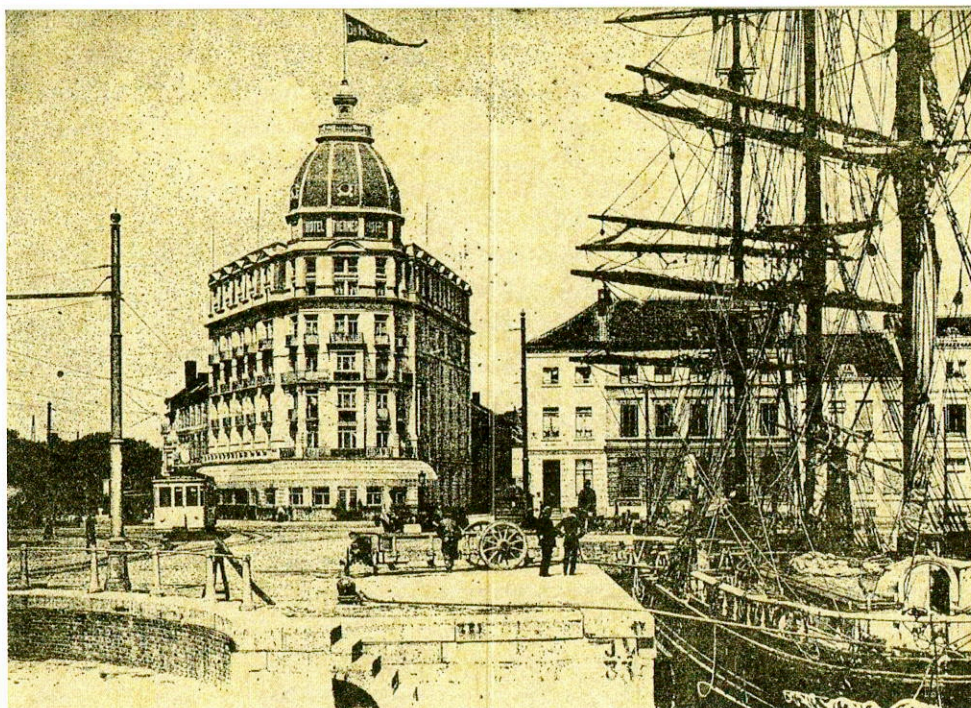
Daarnaast werden militaire lazaretten ingericht in *Hôtel Fontaine* in de Langestaat, *Hôtel d'Allemagne* (*Stracké*) in de Kaaistraat en ook nog steeds in *Hôtel des Thermes* dat nu, samen met het opgeëist *Burgerlijk Hospitaal*, het *Marine-Feldlazarett Nr 4* vormde^{xix}. Tijdens het laatste oorlogsjaar signaleert Van Praet in zijn oorlogsdagboek ook een vestiging ervan in de Rogierlaan^{xx}.

Als er bedden overbleven in het *Burgerlijk Hospitaal* mochten die verder dienen voor de burgerbevolking. Het operatiekwartier en de sterilisatieinstallatie werden echter integraal opgeëist door de Duitse artsen. Burgerpatiënten met een besmettelijke aandoening^{xxi} werden geweerd en moesten dadelijk het hospitaal verlaten. Voor hen vond de *Commissie der Burgerlijke Godshuizen*^{xxii} een nieuwe locatie in de lokalen van het *Onze-Lieve-Vrouwecollege*^{xxiii} aan de Keizerskaai. Hier werden voornamelijk tyfuslijders opgenomen. Door de verplichte inenting van de bevolking zou die ziekte geleidelijk worden teruggedrongen^{xxiv}.

Het grootste probleem voor de *Commissie* was een onderkomen te vinden voor de chirurgie^{xxv}. Er werd blijkbaar geen betere plaats gevonden dan het verouderde en ongeschikte *Hôtel de la Marine* in de Kapellestraat^{xxvi} waarvan de naam werd veranderd in *Lazaret für Zivilverwundete – Lazaret voor gekwetste burgers*, zowel uit Oostende als uit de omliggende gemeenten en de dorpen van de frontstreek. De *Commissie* was nogal vlug geweest met die ongelukkige keuze omdat ze van mening was dat geallieerden de stad toch nooit zouden beschieten en dat er dus weinig burgerslachtoffers te verwachten waren. Bovendien, zo dacht ze, kon de stad elk ogenblik bevrijd worden, wat uiteraard een serieuze misrekening was. Zowel *Hôtel de la Marine* als het *Onze-Lieve-Vrouwecollege* zouden achtendertig maanden dienstdoen als "hulphospitalen" terwijl de beschietingen en luchtaanvallen jaar na jaar talrijker en heviger werden.

Het *Hôtel de la Marine*, zo vertelt Ghyoot, was "une infecte boîte", een derderangs hotel, dat nog stamde uit de tijd van Napoleon. Het was totaal ongeschikt als hospitaal en stond al een half jaar leeg. Er was noch lopend water noch centrale verwarming. De muren waren nauwelijks behangen, er waren overal gleuven, er stak vuil tussen de plankenvloeren, hier en daar lag wat versleten linoleum. De keuken was niet om aan te zien en in de vroegere gelagzaal kwam geen daglicht binnen en was er geen verluchting. De kamers achteraan gaven uit op de Lijnbaanstraat waar nog veel paardenstallen waren die zorgden voor geuroverlast en zwermen insecten. Het beddengoed was van twijfelachtige properheid, in de meeste kamers waren geen lavabo's maar lampetkannen en wasbekkens. In het gebouw wemelde het van vlooiën en kakkerlakken en hielden muizen en ratten huis.

Ghyoot bracht de afdeling chirurgie onder op de benedenverdiepingen terwijl de bovenste verdieping, het meest gammele deel van het gebouw, dienst deed als materniteit waar, als een gevolg van de aanwezigheid van een talrijk bezettingsleger, heel wat ongehuwde moedertjes kwamen bevallen.

Hôtel des Thermes

Hôtel d'Allemagne

De Kommandantur^{xxvii} eiste dat elke Oostendenaar die bij een beschieting of een bombardement gewond raakte, zich kwam aanmelden in het *Hôtel de la Marine*. Ook het stoffelijk overschot van inwoners die daarbij het leven hadden gelaten, moest er voor identificatie worden overgebracht. Bij die gelegenheid bood zich een *Feldwebel* aan om de identiteit van de gewonden en de overledenen te registreren. De Kommandantur hield zorgvuldig die gegevens bij en gebruikte ze als propaganda om te bewijzen dat de Oostendenaars meer te lijden hadden van de geallieerden dan van de bezettingsmacht.

Het medisch personeel bestond uit de dokters Jules Ghyoot, Georges Verhaeghe en later ook Octaaf Van Wynendaele^{xxviii} die voornamelijk chirurgische ingrepen deden. Zes Zwartzusters^{xxix}, onder leiding van de bijzonder bekwame en dynamische zuster Constance, vormden het verzorgend personeel. Zij werden bijgestaan door huisbewaarder Henri Tratsaert en zijn echtgenote Elodie, twee vluchtelingen uit Middelkerke. Er waren nog twee dienstboden: Felix en Prosper. Wie we niet mogen vergeten, is de "directeur"^{xxx} door de *Commissie* aangesteld en door Ghyoot niet bij naam genoemd. Deze directeur was een gewezen onderofficier, belast met het bestuur en het economaat, maar totaal onaangepast voor deze taak. Ghyoot laat verstaan dat het ging om wat vandaag een "politieke benoeming" zou zijn: de politieke kleur van de man was doorslaggevend geweest bij zijn aanstelling.

Naast het vast personeel waren er ook vrijwilligers. Dokter Ghyoot vermeldt expliciet de toegewijde juffrouwen Marthe en Georgette Janssens, kleindochters van een overleden Oostendse arts. Ghyoot verzwijgt niet dat de verhouding tussen deze leken-nurses en de religieuzen in het begin tot spanningen leidde. De religieuzen meenden dat het bij de twee juffrouwen vooral om het "verpleegsterskapje" te doen was en dat het vieze werk niet aan hen zou zijn besteed. Dit was onterecht, schrijft Ghyoot, want de twee vrijwilligsters ontpopten zich tot echte verzorgenden, helemaal niet vies van vuil werk en zelfs op gevaar voor eigen gezondheid bereid risico's te nemen bij de verzorging van besmettelijke aandoeningen.

Moeder Constance

In geen tijd zette zuster Constance het onderhoudspersoneel aan het werk en zorgde ervoor dat het gebouw beantwoordde aan de minimale vereisten i.v.m. bewoonbaarheid. De ontsmettingsdienst kwam herhaaldelijk ter plaatse. De muren kregen een laagje verf of een afwasbaar behang dat scheuren en gleuven verborg. De plafonds werden gekalkt, beddengoed vernieuwd, de keuken grondig opgeruimd. Er kwam nieuwe vaat en de zusters zorgden voor gezonde en smakelijke maaltijden. Anders dan de particulieren, konden de hospitalen rekenen op een ruimere bevoorrading^{xxxi}. Het duurde niet lang of zij die het konden weten, vonden het eten beter dan in het *Burgerlijk Hospitaal*. Dat de materiële toestand in zo'n

korte tijd zo verbeterd was, was op de eerste plaats te danken aan het organisatietalent van de energieke en onvermoeibare zuster Constance, door iedereen op de handen gedragen.

Hôtel de la Marine beschikte niet over eigen chirurgisch materiaal. De dokters gebruikten hun persoonlijke instrumenten. De sterilisatie gebeurde in het *Burgerlijk Hospitaal* en het was de knecht Felix die ermee over en weer ging.

De *Commissie* had wel voor een locatie gezorgd maar zich onvoldoende gerealiseerd dat er ook verzorgingsmateriaal en medicijnen nodig waren. Toen de voorraad van de Oostendse apothekers begon te slinken, moest naar andere bevoorradingswegen worden uitgekeken. Er was vooral een groot tekort aan chloroform. En als het al eens beschikbaar was, was het dikwijls onzuiver en van slechte kwaliteit. Het gebeurde dat handelaars chloroform gingen zoeken in Brugge of in Gent. Maar daarvoor hadden ze een pas nodig van de Kommandantur. Ook waren die verplaatsingen niet zonder risico want er moest niet veel gebeuren om verdacht te worden van spionage. Wie van een verplaatsing gebruik maakte om vanuit het operatiegebied briefpost mee te nemen of binnen te smokkelen, riskeerde gevangenisstraf.

Na een tijd doken plots oude voorraden medicijnen op, afkomstig van het Britse Rode Kruis. Die waren door de Britten in oktober 1914 achtergelaten in het Zeestation, door Oostendenaars in de eerste dagen van de bezetting gestolen^{xxxii} en naderhand tegen woekerprijzen te koop aangeboden. De nood was zo hoog dat de *Commissie* verplicht was de vraagprijs te betalen.

Watten en verband waren zeldzaam en van twijfelachtige kwaliteit. Als vervangmiddel werd cellulosepapier gebruikt. Zuster Constance reserveerde het authentieke materiaal voor de zwaarste chirurgische ingrepen. De toiletzeep in de handel was ersatz en onzuiver. Ghyoot schakelde over op bruine zeep en puimsteen, hetgeen rampzalig was voor de huid van de patiënten. Ook het personeel kreeg last van kloven waarin bacteriën gingen woekeren met infecties tot gevolg.

Het was een geluk dat de twee dokters in het begin van de bezetting goede relaties hadden opgebouwd met de Duitse geneesheren. Als wederdienst, konden Ghyoot en Verhaeghe bij hen terecht voor radiografie en voor chirurgische draad en hechtingsmateriaal. Ook voor serum tegen tetanus waren ze op Duitse voorraden aangewezen. Bij kwetsuren door een oorlogstuig was tetanus een frequente doodsoorzaak. Ghyoot wijst er trouwens op dat de gevolgen van een luchtaanval anders waren dan die van een beschieting: door de rondvliegende schrapnels maakt een luchtaanval meer zwaargewonden terwijl een beschieting voornamelijk dodelijke slachtoffers maakte als gevolg van de luchtverplaatsing of instortingen. Er gebeurden verder heel wat ongevallen door manipulatie van oorlogstuig^{xxxiii} door de bevolking, met afgerukte vingers, handen of voorarmen als resultaat.

Om te besluiten

Ghyoot stelde met genoeg vast dat het klassenonderscheid wegdeemsterde binnen de sociale mix van gewonden. Intermenselijke soliditeit en dienstbetoon primeerden. Nooit zijn Ghyoot of Verhaeghe moeten tussenkomen om te bemiddelen in conflicten tussen patiënten. Dat was een positieve noot te midden de oorlogsellende.

De hulp die de Oostendse geneesheren geboden hadden bij de verzorging van Duitse militairen, had op termijn heilzame gevolgen voor de burgerbevolking. Als een vorm van wederdienst, konden Ghyoot en zijn collega rekenen op de materiële ondersteuning van de Duitse militaire artsen. De gewone Oostendenaar snapte dit niet altijd en was te vlug geneigd zijn eigen dokters te verdenken van pro-Duitse sympathieën.

Hôtel de la Marine

Die ongenueanceerde reactie van de bevolking kan één van de verklaringen zijn voor Ghyoots sympathie voor aannemer Henri Smis(-Valcke). Ghyoot trad op als "témoin à décharge" tijdens het proces van zijn straatgenoot Henri Smis die in december 1920 tot vijf jaar opsluiting werd veroordeeld wegens economische collaboratie met de vijand. In 1937, zeventien jaar na het proces, bleef Ghyoot herhalen dat Henri Smis zich in het eerste oorlogsjaar onbaatzuchtig had ingezet voor de gewonde militairen, Smis "*qui allait devenir plus tard le bouc émissaire de tous les péchés commis à Ostende pendant les quatre années d'occupation allemande*".

De verstandhouding tussen de Oostendse en de Duitse artsen, stond in fel contrast met de houding van de plaatselijke Kommandantur die het liefst de burgergeneesheren tegenwerkte en vernederde. Ghyoot^{xxxiv} vermeldt een voorval uit zijn eigen leven. Toen zijn familie hem op de hoogte bracht dat zijn vader in Kortrijk stervende was, hield de Kommandantur de brief achter. Ze berichtte hem pas na het overlijden en voegde eraan toe dat "in oorlogstijd die gang van zaken dagelijkse kost was bij de Duitse bevolking".

Tijdens de oorlog richtte het stadsbestuur een "*Reddingsdienst*"^{xxxv} op die na elk bombardement de burgerslachtoffers ter hulp snelde om ze van onder het puin van hun woning te bevrijden en ze over te brengen naar *Hôtel de la Marine*. Door hun alert optreden konden die mannen veel levens redden. Dit korps trad ook op tegen plundersaars en dieven die niet alleen onder de burgerbevolking maar ook onder de Duitse militairen te vinden waren. Ghyoot vond het erg jammer dat dit korps na de wapenstilstand werd ontbonden. In vreedstijd konden die vrijwilligers nog van nut zijn bv. bij rampen en bovendien was een toekomstige oorlog nooit uit te sluiten, schreef hij. Waarlijk profetische woorden in ... 1937.

Ghyoot doorzag het politiek getouwtrek en de vriendjespolitiek binnen de *Commissie van de Godshuizen*. Hij was niet bang om heilige huisjes omver te gooien. Hoewel bouwvallig, werd het leegstaand en verlaten *Hôtel de la Marine* voor zijn nieuwe bestemming uitgekozen als vriendendienst voor de bevriende eigenaars^{xxxvi} "*qui ne cessaient point d'être considérés*". De aanstelling van een onbekwaam maar bevriend heerschap als "directeur", sprak boekdelen. Toen blijkbaar niet anders dan vandaag. Ghyoot gaf grif toe dat er in die commissie ook heel wat correcte en onkreukbare mensen zetelden. Zo verwees hij naar commissielid Georges Périer die conflicten probeerde te ontminnen en misbruiken te beletten en die nooit van zijn positie misbruik maakte om, zoals men vandaag zegt, te "graaien".

Ghyoot toonde begrip en had een groot hart voor de ongehuwde moedertjes die in zijn materniteit kwamen bevallen. "*Gardons-nous de jeter jamais la pierre à une femme qui tombe!*", straffe en ongewone taal voor die tijd.

Wat dokter Jules Ghyoot niet vertelt

Zijn bijdrage in *Le Littoral* van 27 maart 1937 was de laatste.

Na het bombardement van 21 mei 1918 werden de zevenentwintig gehospitaliseerden van *Hôtel de la Marine* overgebracht naar een villa gelegen op de hoek van de Leopoldlaan en de Brusselstraat. Dit onbewoonde huis behoorde toeaan het echtpaar Rigano-Serruys^{xxxvii}. De overbrenging gebeurde met Duitse militaire ziekenwagens. Enkele dagen later werd ook het aanpalend huis van Maurits Elleboudt opgeëist en er was ook sprake om het *Karolinenhof*^{xxxviii} te gebruiken voor revalidatie. *Hôtel de la Marine* deed voortaan dienst als lijkenhuis. Het lazaret voor besmettelijke ziekten verhuisde van het *Onze-Lieve-Vrouwecollege* naar de *Volksapotheek* aan de Nieuwpoortsesteenweg^{xxxix}.

In diezelfde maand mei van het jaar 1918 kon dokter en Eerste Schepen Verhaeghe Auguste Liebaert niet vervangen als burgemeester omdat hij zelf te veel werk had in de hospitalen^{xl}.

Eind september 1918 weigerde Ghyoot nog langer te werken in "*Lazaret Rigano*", zoals het hulphospitaal voortaan heette. Hij pikte het niet dat de *Commissie der Burgerlijke Godshuizen* een "tweede heelmeester" had benoemd, schrijft *De Zeewacht*^{xli}. Het is effectief zo dat de *Commissie* eind augustus twee bijkomende "hulpgeneesheren" had benoemd, aanstelling die de gemeenteraad op 13 september goedkeurde: dokter Hector Reynaerts^{xlii} in het *Burgerlijk Hospitaal* en dokter Octaaf Van Wynendaele^{xliii} in het hulphospitaal *Rigano*^{xliiv}. Die twee dokters waren geen nieuwkomers maar sinds jaar en dag collega's van Ghyoot! Waren er spanningen binnen het geneeskundig korps^{xliv}?

ⁱ 'Une page de l'histoire locale – À propos de la mort d'une humble religieuse', in: *Le Littoral* 23 januari, 6, 13, 20 februari en 6, 27 maart 1937. Deze reeks artikelen wordt zonder verwijzing vermeld in F. GEVAERT en F. HUBRECHTSEN, *Oostende 14-18*, deel 2, (Koksijde, 1996), p. 79-80.

ⁱⁱ Stefanie Foulon (1874-1937), in 1926 verkozen tot algemeen overste van haar congregatie. Haar inzet in Oostende tijdens de Eerste Wereldoorlog is vergelijkbaar met die van zuster Louise (Agnes Michiels) van de Grijsse Zusters, de "engel van Oostende", die in 1915 een weeshuis had geopend. Ook bij het overlijden van zuster Louise schreef Jules Ghyoot een bijdrage in *Le Littoral* 20 januari 1934.

ⁱⁱⁱ De Brugse Zwartzusters zijn sedert 1613 werkzaam in Oostende. Tijdens de Franse revolutie werden ze verdreven en kwamen pas in 1856 terug. Als klooster kochten ze een herenhuis aan in de Kaaistraat dat later dienst zal doen als moederhuis en nadien overgaan naar het Sint-Andreaslyceum. In 1914 waren er twintig zwartzusters werkzaam op drie plaatsen: het

lazaret van *Hôtel des Thermes* (tot eind januari 1915, zie voetnoot xii), het lazaret *Hôtel de la Marine* (in 1918 overgebracht naar huis Rigano-Serruys, zie verder p. 6) en het dispensarium of verpleegtehuis ingericht in *Hôtel d'Allemagne* (militair lazaret in de Kaaistraat, zie *Duinengalm* 27 mei 1921). In 1919 namen een vijftal Zwartzusters de dienst op zich in de nieuwe kliniek van de *Katholieke Volksbond* ingericht in een villa aan het Prinses Stefanieplein. Jules Ghyoot was er directeur. In 1929 openden de zusters een eigen kliniek, de H. Hartkliniek, op de hoek van de Frère Orbanstraat en de Ooievaarslaan; zie F. VAN DEN BERGHE, J. VAN DEN HEUVEL en G. VERHELST, *De Zwartzusters van Brugge, Diksmuide, Oostende, Veurne en Brazilië* (Brugge, 1986), p. 247 e.v.; de website van de Zwartzusters: <http://www.zwartzusters-bethel-brugge.be/oostende.html>; *Het Verbond der Christelijke Mutualiteiten van de arrondissementen Oostende – Veurne – Diksmuide 1903-1983* (Verbond Christelijke Mutualiteiten, 1983) p. 58-59; *100 jaar Volksbond Oostende 1896-1996* (ACW Oostende, 1996), p. 63; L. DEWULF, 'Verdwenen en actuele kloosters in Oostende', in: *De Plate*, jaargang 2017, p. 58. Over de vroegste geschiedenis van de Zwartzusters in Oostende, verschenen, naar een document uit de 19de eeuw, ook 18 bijdragen in *De Plate*, jaargangen 1983-87.

^{iv} Volgens de *Bulletin Communal* 1910 (p. 483) woonde hij toen in nummer 8, dit is in de buurt van het Marie-Joséplein, van de bandagist Vandedonck en van het gebouw Bouchery.

^v Deze biografie van Jules Ghyoot is hoofdzakelijk gebaseerd op: e-mail 3 april 2018 van Mevr. C. Vermaut, Stadsarchief, Oostende; *Bulletin Communal / Gemeentebblad* Oostende 1933, p. 302, 479 en 689; 1937, p. 550; 1939, p. 325; 1946, p. 70; 1947, p. 484 en 649; 1949, p. 193-94; 1951, p. 74; *Jaarverslagen* Oostende 1902, p. 210; 1942, p. 114; 1946, p. 141; *De Duinengalm* 3 december, 24 december en 31 december 1920; 6 mei 1921; 11 november en 18 november 1932; 18 december 1936; 18 maart en 24 december 1937; 1 juli 1938; 7 april 1939; *De Zeewacht* 26 juli en 26 september 1919; 4 december 1920; 8 januari, 29 januari, 12 februari en 7 mei 1921; 21 april en 29 december 1923; 15 november 1930; 12 november en 19 november 1932; 18 februari, 30 september, 28 oktober en 23 december 1933; 21 december 1935; 22 januari, 7 april, 7 mei en 17 september 1938; *Het Visserijblad* 23 februari 1935; 4 december 1937; 8 april 1939; *L'Echo d'Ostende* 22 december 1920; 30 november 1926; 8 november 1930; 18 februari, 8 maart, 12 april, 1 juli, 4 november, 13 december en 20 december 1933; 30 november 1935; *Le Carillon* 28 november 1911; 19 december 1920; 14 april, 2 mei, 20 december en 25 december 1923; 16 februari 1925; 25 februari en 1 juli 1933; *Le Journal de la Côte* 14 maart 1928; *Le Littoral* 19 april en 8 november 1930; 12 november en 24 december 1932; 18 februari, 4 maart, 8 april, 1 juli, 30 september, 21 oktober en 9 december 1933; 20 januari 1934; 23 januari, 13 februari, 20 februari, 6 maart, 27 maart, 25 december 1937; 1 april, 8 april en 27 mei 1939; *Le Phare* 19 april, 4 oktober, 13 december en 20 december 1933; 20 februari 1935.

^{vi} De informatie over het hospitaalwezen in de vier Oostendse oorlogsdagboeken (C. Castelein, A. Elleboudt-G. Lefèvre, A. Smislaert en S. Van Praete, zie <http://siagrius.be/siagrius/?p=7354>) is eerder sporadisch en povertjes. Vandaar dat het relaas van dokter Ghyoot een welgekomen aanvulling is.

^{vii} Zie A. ELLEBOUDT en G. LEFEVRE, *Oostende onder de Duitse bezetting* (Oostende, s.d.), p. 16-18.

^{viii} Waar zich nu de Taverne Faro bevindt.

^{ix} *L'Echo d'Ostende* 2 augustus 1909. Oostende wilde zich toen als thermale stad profileren. In het interbellum zou opnieuw een *Thermae Palace* verrijzen achter de koninklijke gaanderijen, rechtover de hippodroom en naast het z.g.n. *Badenpaleis*.

^x Tijdens het proces van Smis wegens economische collaboratie in december 1920 getuigde Jules Ghyoot: "Smis heeft alles gedaan om 't lijden der ongelukkige gekwetsten te lenigen. [...] Van 't begin der bezetting stuurden de Duitsers er gekwetsten toe. [...] Smis hielp veel de achtergelaten Belgische en Fransen gekwetsten, o.a. 2 erggewonden. Smis betaalde alles. [...] Het feit Duitse gekwetsten te bezorgen kan niet aanzien worden als anti-vaderlandsch. 't Is eene daad van menscheelievendheid" (*Duinengalm* 24 december 1920).

^{xi} A. ELLEBOUDT en G. LEFEVRE, *Oostende onder ...*, p. 45.

- ^{xii} Hij werd daar al bijgestaan door Zwartzusters die eind januari 1915 werden afgedankt (*De Zeewacht* 26 januari 1919).
- ^{xiii} Eind oktober 1914 overleed hier de Duitse graaf von Schwerin; zie S. VAN PRAET, *The occupation of Ostend by the Germans*, onuitgegeven typoscript, f° 7.
- ^{xiv} Georges Verhaeghe (1876-1936) was ook liberaal gemeenteraadslid en later schepen van Oostende; zie <https://www.oostende.be/product.aspx?id=3586>
- ^{xv} Vóór de oorlog waren er 17 huisdokters (*La Saison d'Ostende* 11-12 april 1914). Toen de Duitsers aankwamen, waren drie huisdokters gevlucht. Oogarts Raphaël van Oye (de zoon van Eugene) die verbonden was aan het Burgerlijk Hospitaal, was onder de wapens geroepen en zou tijdens de oorlog sneuvelen (*Bulletin Communal* 1914, p. 676). In januari 1915 kregen de ter plaatse gebleven Oostendse dokters een pas om tijdens de spertijd hun patiënten te bezoeken (*De Zeewacht* 11 januari 1919). Die pas werd al een maand later ingetrokken uit vrees voor spionage (*De Zeewacht* 15 februari 1919).
- ^{xvi} Auguste Liebaert (1856-1927), gemeenteraadslid, schepen en burgemeester van Oostende van 1912 tot 1919; zie <https://www.oostende.be/product.aspx?id=3514>
- ^{xvii} In 1912 telde het *Burgerlijk Hospitaal* drie geneesheren en vier chirurgen (onder wie Georges Verhaeghe), zestien religieuze verpleegsters, één gediplomeerde vroedvrouw en veertien personen voor onderhoud en diensten. Dokter Jules Ghyoot wordt niet vermeld; zie *Rapport sur l'administration et la situation des affaires de la ville d'Ostende* 1912, p. 34-35. A. SMISSAERT (Oorlogsdagboek 'Vier jaar onder de klauwen van de duitse barbaren', in: *De Plate*, jaargang 1991, p. 124) schrijft op 17 december 1915: "In het hospitaal werden zooveel gekwetsten binnengebracht dat men ze in de gangen, en zelfs in de kapel, moest neerleggen. In het Burgerlijk Hospitaal is er plaats voor 190 zieken; heden namiddag lagen er 90 zieke burgers en 175 gekwetste Duitsers! Waar moet zulks naar toe?"
- ^{xviii} Volgens S. VAN PRAET (*The occupation of Ostend* ..., typoscript f° 95) hadden de Duitsers het gebouw onbewoonbaar gemaakt.
- ^{xix} F. GEVAERT en F. HUBRECHTSEN, *Oostende 14-18*, deel 1, (Veurne, 1995), p. 123.
- ^{xx} S. VAN PRAET, *The occupation of Ostend* ..., typoscript f° 459.
- ^{xxi} Over de verzorging van met geslachtsziekten besmette vrouwen, zie F. GEVAERT en F. HUBRECHTSEN, *Oostende 14-18*, deel 2, (Koksijde, 1996), p. 79.
- ^{xxii} Voor de samenstelling, zie *Rapport sur l'administration* ... 1912, *ibidem*. In oktober 1914 waren de ontvanger en drie van de vijf leden gevlucht. Alleen de secretaris C. Lombary en twee leden, O. Helmoortel en G. Périer, waren in Oostende gebleven; zie *Bulletin Communal* 1914, p. 676.
- ^{xxiii} Nadat stadskommandant Bittinger zijn toelating had gegeven, werd die locatie op 3 februari gekozen door de *Commissie van de Godshuizen*. Op die vergadering was slechts één (G. Périer) van de vijf bestuursleden aanwezig die samen met burgemeester Liebaert en secretaris C. Lombary drie tijdelijke dokters (I. Pleyn, P. Ladeuze en P. Bouckaert), een directeur-gerant (principaal Desmet van het *Onze-Lieve-Vrouwecollege*) en drie religieuze verpleegsters aanstelden; zie *Bulletin Communal* 1915, p. 42 e.v. Na een beschieting in 1917 zouden in dit lazaret drie doden vallen (A. ELLEBOUDT en G. LEFEVRE, *Oostende onder* ..., p. 350).
- ^{xxiv} A. ELLEBOUDT en G. LEFEVRE, *Oostende onder* ..., p. 319; R. JANSOONE, 'Oostende en de zeevisserij tijdens de Eerste Wereldoorlog', in: *De Plate*, jaargang 2004, p. 117.
- ^{xxv} Samen met burgemeester Liebaert gingen secretaris C. Lombary en bestuurslid G. Périer op 22 maart 1915 over tot de inrichting van *Hôtel de la Marine* als lazaret. Ze benoemden twee tijdelijke chirurgen (J. Ghyoot en G. Verhaeghe) en een directeur (Oscar Pollet). Er worden geen andere personeelsleden vermeld; zie *Bulletin Communal* 1915, p. 120 e.v.
- ^{xxvi} Hoek Kapellestraat - Ooststraat. Napoleon Bonaparte zou er nog in 1798 gelogeed hebben. Het gebouw bleef er verkrot staan tot na de Tweede Wereldoorlog maar was toen al vele jaren leegstaand. Het werd ook *Hôtel Jean* genoemd naar de 19de-eeuwse Franse uitbater; zie O. VILAIN in *De Plate*, jaargang 2004, p. 143-44. Op 22 maart 1915 werd het geopend als hulphospitaal; zie A. SMISSAERT, Oorlogsdagboek 'Vier jaar onder de klauwen ...', in: *De Plate*, jaargang 2002, p. 239.
- ^{xxvii} Zie schrijven 8 maart 1915 van stadskommandant Bittinger aan het stadsbestuur in *Bulletin Communal* 1915, p. 122-23.

xxviii Tijdens de bombardementen van november 1916 waren daar uitzonderlijk negen dokters aan het werk (*De Zeewacht* 15 november 1919). Zie ook hierna voetnoot xlv.

xxix In de kloosterarchieven vond men de naam terug van zeven Zwartzusters die toen in Oostende werkzaam waren: Zr. Mathilde (Marie Madeleine Lodewijck) 1886-1966; Zr. Antoinette (Maria Mollet) 1884-1964; Zr. Clara (Pharaïlde Dejonckheere) 1891-1963; Zr. Marie-Paula (Adèle Dorpe) 1873-1958; Zr. Marie-Louise (Sidonie Van Haelemeersch) 1865-1951; Zr. M. Bernarda (Octavie Deceur) 1883-1947; Zr. Christina (Mathilde Willem) 1865-1941; e-mail 27 maart 2018 van zuster Christine Everaere, algemeen overste Zwartzusters, Brugge.

xxx Oscar Pollet die in 1918 nog altijd directeur was. Nadien werd hij directeur van het Stedelijk weeshuis; zie *Bulletin Communal* 1918, p. 46; 1919, p. 218.

xxxi Dat gold waarschijnlijk voor het begin der bezetting. In januari 1917 kregen de zieken slechts 250 gr vlees in plaats van 500 gr. De lazaretten *Hôtel de la Marine* en het *Onze-Lieve-Vrouwecollege* kregen elk maar 15 kilo meer (*De Zeewacht* 11 januari 1919). In maart 1918 kregen inwoners en gasthuizen helemaal geen vlees meer (S. VAN PRAET, *The occupation ...*, typoscript, f° 409).

xxxii A. ELLEBOUDT en G. LEFEVRE, *Oostende onder ...*, p. 60-61.

xxxiii Vooral de koperen omhulsels van obussen waarin allerlei motieven werden gegraveerd, waren in trek.

xxxiv Hetzelfde overkwam in februari 1915 principaal J. DESMET, principaal en directeur van het lazaret ingericht in het *Onze-Lieve-Vrouwecollege*. Hij kreeg geen toelating om zijn doodzieke moeder te bezoeken, ook niet om haar begrafenis bij te wonen; zie A. SMISSAERT, Oorlogsdagboek 'Vier jaar onder de klauwen ...', in: *De Plate*, jaargang 1997, p. 92.

xxxv Van de oprichting was al sprake in de brief van 8 maart 1915 van stadskommandant Bittinger aan het stadsbestuur: "[...] Sobald an zunehmen ist, dass im Bereiche der Stadt Fliegerbomben gefallen sind, tritt der städtische Sanitätsdienst im Marinehotel in Tätigkeit, dabei ist nicht erst auf die Befehle der Kommandantur zu warten, sondern die Bereitschaft ist schon während der Beschießung von Fliegern, nach der Wahrnehmung von Detonationen u. s. f. sicherzustellen" (*Bulletin Communal* 1915, p. 122-23). Blijkbaar werd de ploeg pas in de tweede helft van 1917 effectief samengesteld en opgeleid op initiatief van gemeenteraadslid de Vrière. Het Rode Kruis o.l.v. de heer Bekaert verzorgde de opleiding (A. ELLEBOUDT en G. LEFEVRE, *Oostende onder ...*, p. 358-62). Voor een foto uit 1918 met namen van de vrijwilligers, zie Y. VYNCKE, *Kent U ze nog ... de Oostendenaars*, Europese Bibliotheek, Zaltbommel, 1975. Ook Elleboudt en Lefèvre zijn vol lof over de werking.

xxxvi De eigenaar van *Hôtel de la Marine* blijkt dokter Georges Verhaeghe zelf te zijn; zie *Bulletin Communal* 1915, p. 121. Het hotel werd sinds 1854 uitgebaat door zijn ouders, Denis Verhaeghe (1843-1899) en Joséphine Baele, die ook eigenaars waren van *Hôtel de la Plage* in Middelkerke. Denis Verhaeghe was liberaal gemeenteraadslid van Oostende en speelde een belangrijke rol in de ontwikkeling van Middelkerke als badplaats. Hij was er de oprichter van de gasfabriek en stichter van een muziekmaatzchappij; zie C. VAN TROOSTENBERGHE, "Denis Verhaeghe-Baele", in: *Gratingate*, jaargang 1985, p. 64-80; https://www.oostende.be/Product.aspx?vs=0_N&id=3587

xxxvii Marcel Rigano, toen luitenant aan het IJzerfront, was de schoonzoon van volksvertegenwoordiger Désiré Serruys; zie *Le Littoral* 5 augustus 1914; *Duinengalm* 26 november 1920.

xxxviii Over het *Karolinenhof* aan de Wellingtonstraat, zie *De Plate*, jaargang 1987, p. 115.

xxxix A. ELLEBOUDT en G. LEFEVRE, *Oostende onder ...* (Oostende, s.d.), p. 425-26; S. VAN PRAET, *The occupation ...*, typoscript, f° 432. De leesgstaande *Volksapotheek* bevond zich op het nr 59, bij de latere Sint-Jozefskliniek. Blijkbaar was daar ook een zaal waar tijdens de eerste oorlogsweken de vluchtelingen uit Leuven samenkwamen; zie *SEO*-blad, april 1913, p. 25; <http://siagrius.be/siagrius/?p=7454>

xl S. VAN PRAET, *The occupation of Ostend...*, typoscript, f° 433.

xli *De Zeewacht* 26 september 1919.

xlii Dokter Reynaerts was al in november 1914 in aanvaring gekomen met de bezetter door in het openbaar kritiek te geven. Hij werd hiervoor een tijdje opgesloten. Tijdens het

bombardement van 23 april 1918 verloor hij twee jonge kinderen; zie A. ELLEBOUDT en G. LEFEVRE, *Oostende onder ...*, p. 415; S. VAN PRAET, *The occupation ...*, typoscript, f° 17-18; 423-24.

^{xliii} <https://www.oostende.be/product.aspx?id=3579>

^{xliv} *Bulletin Communal/Gemeentebblad* 1918, p. 231. Hoewel Ghyoot in zijn bijdrage dokter Van Wynendaele niet vermeldt, staat hij als geneesheer van het lazaret vermeld in *De Zeewacht* 4 december 1920 en *Le Littoral* 8 november 1930. Na de oorlog werden Ghyoot, Verhaeghe en Van Wynendaele gedecoreerd voor hun inzet (*Duinengalm* 3 december 1920).

^{xlv} Volgens *De Zeewacht* (11 januari 1919) had in januari 1917 al "een opstootje plaats in de vergadering der doktors van stad". De krant geeft geen details. Ook in latere tijden maakte een lokale krant allusie op spanningen binnen de Oostendse artsenvereniging, wat voorzitter Ghyoot in een recht op antwoord tegensprak (*Le Journal* 1 en 8 april 1939).

*'t Ostends café serveert
lekkere biertjes
met een zeer
uitgebreid assortiment
Noordzee delicatessen!*

*Visserskaai 29-30
Oostende
0489/ 981 331*

Gesloten op maandag en dinsdag, behalve tijdens schoolvakanties

***Specialiteit:
verse vis!***

***... met de lekkerste frietjes
van Oostende***

Gesloten op maandag

Purus Garnalen
Vlaamse grijze garnalen zonder bewaarmiddelen, gepeld en ongepeld
Garnaalkroketten | Belgische hangcultuurmosselen uit volle zee
Dagelijkse aanvoer van verse vis
Breviscp bvba
Vismijnlaan 19-21 Oostende
Bestellingen: Monique 059/27.67.01

*Thuisverpleging
Jill*

Lauwereins Jill

0495 506886

Alle mutualiteiten

Bent u op zoek naar een **professionele vertaalster of communicatie professional** met een hart voor haar vak?

Passion Kommunikation

Sarah Zollmarsch (zaakvoerdster)
Toekomststraat 37
8450 Bredene
België

Vertalingen NL / FR / DE / EN – Duitse Copywriting & Editing – Communicatie – Webdesign – Project Management

Contact: 0489 788 214 // passionkommunikation@gmail.com

Taverne
De Zeegeuzen

Uit sympathie

Kapucijnenstraat 39
8400 Oostende

0496 / 93 73 09

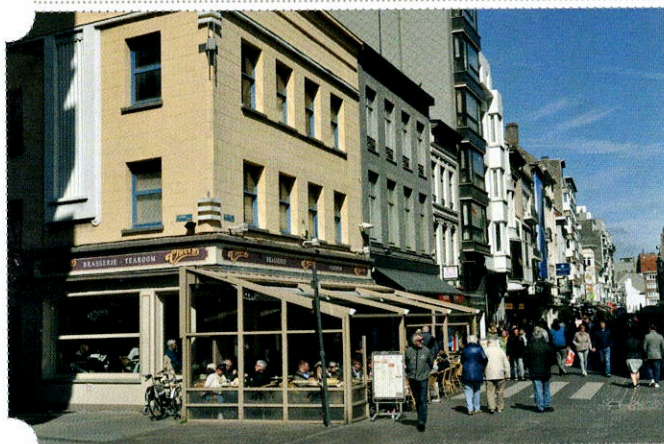
Boekhandel 'New Corman'

Uit sympathie

Witte nonnenstraat 38
8400 Oostende

059 / 70 27 24

welcome@cormanoostende.be

Brasserie Tea-Room

CHEERS

Adolf Buylstraat 53 8400 Oostende 059 51 32 32

Lekkere snacks - biertjes - wijntjes - koffie
vriendelijke bediening in gezellig interieur of op terras

elkde dag open

FAMILIE- HANDELS & VERENIGINGS-

DRUKWERK

Erkend BTW-drukker

Drukkerij : Brugsesteenweg 103 • 8420 Wenduine
Op afspraak : Populierenlaan 76 • 8450 Bredene
Tel. 050 42 58 48 • info@drukdeleu.be • www.drukdeleu.be

 drukdeleu
GRAFISCH BEDRIJF

CAFE Leopold

NIEUW - NOUVEAU - NEW

CAFÉ
OP DE ZEEDIJK

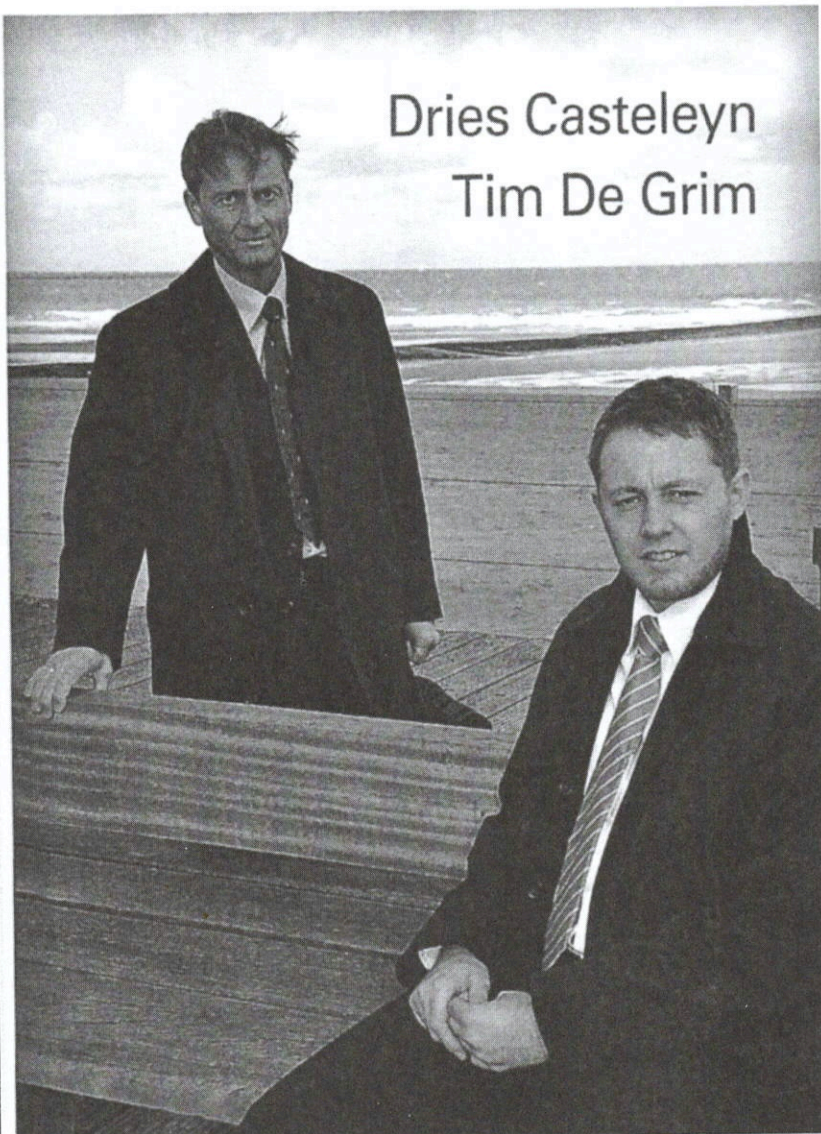
BAR
SUR LE FRONT DE MER

BAR
ON THE SEAFRONT

ALBERT 1 PROMENADE
8400 OOSTENDE
+32 (0)59 443 506

Dries Casteleyn
Tim De Grim

WINKEL

Torhoutsesteenweg 160 - 8400 OOSTENDE

FUNERARIUM

Torhoutsesteenweg 173 - 8400 OOSTENDE

T 059 44 80 84

www.uitvaart-oostende.be